

l-aċċent

Suppliment speċjali mal-Ħarġa 15

Il-Professor David Crystal Jitkellem ma' *l-aċċent*

Il-lingwa hi espressjoni ta' ħsieb u kwistjoni ta' identità u l-bniedem lest imut għaliha.

Fl-14 ta' Ottubru, il-Professur David Crystal ġie l-Lussemburgu bħala mistieden tal-Parlament Ewropew u kien il-kelliem ewlieni ta' seminar bl-isem: *Whose English?*. Ahna hadna l-opportunità biex nintervistawh fil-lukanda fejn kien alloġġjat.

L-ewwel mit li Crystal jipprova jwaqqa' hu li tezisti xi lingwa 'pura'. Ifakkarna li l-ilsna huma tahlita ta' influwenzi storiċi. Matul iż-żminijiet, l-Ingliż xorob minn madwar 600 lingwa ohra. Dan iħalli rifless ukoll dwar xi rwol għandu jkollhom l-akkademji jew l-istituzzjonijiet tal-lingwa fil-pajjiżi differenti.

David Crystal huwa minn Wales u għalkemm jipprova ma jikkoncentrax ħafna fuq il-Welsh bħala lingwa, kliemu ma jħalli l-ebda dubju dwar kemm din hi għażiża għalih. Is-sitwazzjoni tal-lingwa f'pajjiżu, f'ċerti aspetti tixbah lil dik ta' Malta. L-aspetti komuni li tkellimna dwarhom huma l-koeżistenza tal-lingwa lokali mal-Ingliż u l-attitudnijiet ta' saffi differenti tal-popolazzjoni f'sitwazzjoni ta' bilingwiżmu ta' dan it-tip. Il-Prof. Crystal hawnhekk jishaq kemm l-edukazzjoni tat-tfal fl-iskejjel hi importanti biex ikun hemm rispett reċiproku biex wiehed jifhem aktar il-fenomeni tan-negozjar bejn iż-żewġ lingwi.

Crystal jemmen li t-termini 'lingwa fqira' u 'lingwa sinjura' huma pjuttost tikketti foloz. Madankollu jtkellem dwar kuntest fejn lingwa tista' tiŋtaqar tassew u dan jiġri meta l-kliem barrani u l-code-mixing isir rutina f'lingwa partikolari, meta n-nies ma jkunux jistgħu jesprimu ruħhom sew mingħajrhom. Hu tal-fehma li meta n-nies jibdeu jitolfu s-sens tad-differenza bejn il-code-mixing u l-lingwa proprja, hawnhekk tixgħel bozza ħamra.

Dan is-suppliment qed iwasslilkom l-intervista sħiħa f'format ta' mistoqsija u tweġiba.

L-intervista saret minn Alan Delia, Mark A. Vella u Louise Vella. Ħajr speċjali lil Marija Agius għax-xogħol li għamlet fit-traskrizzjoni u t-traduzzjoni tal-intervista mill-Ingliż. Claire Bonello ħadet ħsieb il-qari tal-provi.

X'inhu dak li jaffaxxina l-bniedem bil-lingwa u bil-kwistjonijiet lingwistiċi?

Qabelxejn id-diversità. Dak li jagħmel il-lingwa xi haġa speċjali huwa l-fatt li l-lingwa tal-bieraħ mhix dik tal-lum, u l-lingwa tal-lum żgur mhix bħal ta' ghada. Dejjem hemm xi haġa ġdida, friska, u oriġinali xi tgħid. Barra minn hekk, il-lingwa tmiss kemm il-moħħ u kemm il-qalb. Qieghda hemm biex tiċċara l-ħsieb imma wkoll biex tesprimi min ahna.

Imbagħad hemm il-kwistjoni tal-aspetti differenti tal-lingwa. Filgħodu jaf inkun qed nistudja l-

akustika tal-ħoss, fis-sens fiżiku tal-kelma (il-qasam xjentifiku) u waranofsinar jaf inkun qed naqra 'l Shakespeare (il-qasam artistiku). Liema sugġett ieħor jinvolvi tant oqsma ta' studju? Kull dixxiplina, sew jekk inhi x-xjenza, l-arti, il-bijologija jew il-politika, tinqeda bil-lingwa. Hija l-lingwa li tippermettilek tidhol f'kull aspekk tal-eżistenza umana.

Inti lingwista. Lingwista jista' jistudja lingwa li tant ikollu passjoni għaliha?

Nahseb diffiċli tevita ċertu element ta' passjoni. Imma naturalment il-passjoni trid tagħraf trazzanha wkoll. Dan bħal meta tkun tabib – jekk torbot qalbek wisq ma' pazjent, diffiċli tibqa' oġġettiv filmod kif tikkurah – u għalhekk hafna drabi t-tobba ma jithallewx jikkuraw membri tal-familja tagħhom. L-istess bil-lingwa. Jiena minn Wales u l-Welsh ngħozzu hafna: infatti dik hija wahda mir-raġunijiet għaliex ma tantx niffoka fuqu fl-istudji tiegħi. Nippreferi nahdem fuq lingwi, djaletti, u aċċenti oħra li mhumiex daqstant parti mill-identità tiegħi iżda li nqishom daqshekk ieħor interessanti.

Il-lingwa mhijiex biss kwistjoni ta' espressjoni ċara tal-ħsieb, imma wkoll kwistjoni ta' identità. Il-bniedem imut għal ilsienu. Kull sena, fil-21 ta' Frar, niċċelebraw Jum il-Lingwa Materna biex infakkru lil dawg l-istudenti li fl-1952 kienu sparaw fuqhom huma u jipprotestaw favur il-Bengali quddiem il-Parlament tal-Bangladesh. Jekk hawn min għal-lingwa tiegħu lest imut, lest jagħmel strajk tal-ġuħ, u lest jipprotesta, sinjal li għax jidhlu l-emozzjonijiet fin-nofs. Mela jekk inti lingwista u trid tgħin, ma tridx tiskjera ruħek ma' grupp jew ieħor. Trid toqghod lura u tikkummenta b'mod oġġettiv dwar kif setgħu hadmu l-affarijiet kieku xi parametri kienu differenti.

Jekk hawn min
għal-lingwa
tiegħu lest imut,
lest jagħmel
strajk tal-ġuħ, u
lest jipprotesta,
sinjal li għax
jidhlu l-
emozzjonijiet
fin-nofs.

Kieku l-Ingliżi
kellhom iwaqqfu
akkademja,
taħseb li l-
Amerikani se
jimxu ma' li
tghid hi? U l-
Awstraljani? U
żgur li le!

Kemm-il darba tkellimt dwar il-fatt li l-Ingliż sar lingwa globali. X'inhuma l-konsegwenzi tal-'globalizzazzjoni' tal-lingwa Ingliża, f'dinja fejn ghal kull kelliem nattiv tal-Ingliż hemm hamsa oħra li jtkellmuh imma li mhumiex kelliema nattivi tiegħu? Tahseb li l-Ingliż jehtieg ġigi protett minn dawn il-kelliema mhux nattivi?

Le, lanqas xejn. Anzi, dawn qed jgħinu biex l-Ingliż ikompli jistagħna. L-uniċi lingwi li għandhom bżonn jiġu protetti huma dawk li jinsabu f'riskju, dawk li nistgħu nitilfuhom għalkollox. U dawn irridu niddokumentawhom u nerġghu nqajmuhom, xi haġa li ma tistax issir mingħajr ma jkun hemm fis-seħh politika tal-lingwa ċara.

Imma lingwa mitkellma minn żewġ biljun ruħ ma tehtiegħ protezzjoni, u dan jixhdu s-suċċess tagħha. Anki għaliex meta lingwa tikber sa dak il-punt, diffiċli tikkontrollaha jew tiprotegħiha.

Ġieli jistaqsuni kif ma teżistix akkademja tal-Ingliż. Imma kif jista' jkollok xi haġa hekk? Kieku l-Ingliżi kellhom iwaqqfu akkademja, taħseb li l-Amerikani se jimxu ma' li tghid hi? U l-Awstraljani? U żgur li le! Dan biex nuri kemm isir diffiċli tikkontrolla lingwa meta tikber daqs kemm kiber l-Ingliż. Wiehed jista' biss jistenna u jara x'jiġri. Tul is-sekli, l-Ingliż dejjem mexxa lejn dierzzjonijiet differenti, skont liema grupp politiku kien qed imexxih. Kellek l-Anglo-Sassoni, l-invażuri Daniżi, aktar tard il-Frañċiżi, u mbagħad dawk li kienu jtkellmu l-Latin, u bqajna sejrjn hekk tul is-snin. Fis-seklu li ġej, se jkunu l-gruppi ta' kelliema mhux nattivi tal-Ingliż li se jintroduċu elementi fil-lingwa li ma kinux hemm qabel. Dan fenomenu li żgur se jseħh.

Inti titkellem dwar il-fatt li hija l-popolarità, jew ahjar il-konvenzjoni, li tistabbilixxi l-użu tal-lingwa. X'ghandu jkun ir-rwol tal-

awtoritajiet lingwistiċi nazzjonali (fil-pajjiżi fejn jeżistu diġà) vis-à-vis il-lingwa nazzjonali? Tara lok għal dawn l-awtoritajiet akkademiċi fil-każ ta' lingwi bħat-Taljan, il-Frañċiż, u anki l-Malti?

Tul is-sekli, ir-rwol ta' akkademja kellu jinbidel skont kif inbidlet il-perċezzjoni tagħna dwar dak li l-lingwa teħtieġ. Għall-bidu konna naħsbu li l-lingwa rridu niproteġuha, minħabba l-mit li l-lingwa kienet xi haġa pura u li din il-purità kellha tinzamm akkost ta' kollox. Illum nafu li ma teżisti l-ebda lingwa pura. Kull lingwa hija taħlita tal-influenzi storiċi tagħha. Dan jgħodd partikolarment għall-Ingliz, li f'xi mument jew iehor fl-istorja tiegħu xorob minn 600 lingwa. Il-lingwi kollha jinsabu fl-istess ilma. Jiġifieri l-akkademji, għalkemm oriġinarjament kellhom dan ir-rwol 'protettiv', maż-żmien kellhom jibdlu r-rwol tagħhom.

Illum l-akkademji l-kbar xorta għadhom jippruvaw jiggwidaw il-lingwa, imma r-rwol ewlieni tagħhom huwa li jwittu t-triq biex jinkitbu d-dizzjunarji, il-grammatiki u l-enċiklopediji, u li jsaħħu l-lingwa b'dan il-mod. Jaħdmu biex 'jistituzzjonalizzaw' il-lingwa – jagħtuha l-istituzzjonijiet lingwistiċi tagħha. Dan qed jiġri fil-każ tal-Welsh, imma ma nafx x'inhu l-każ tal-Malti. Qatt hareġ dizzjunarju kbir u tajjeb tal-Malti, grammatika kbira u tajba tal-Malti? Bl-Ingliz, naturalment, dawn issibhom. Bil-Welsh ma kellniex u allura l-Welsh Committee beda jirsisti biex jinħadmu dizzjunarji, grammatiki, u enċiklopediji. Tista' tgħid li l-Welsh, fejn qabel ma kellu xejn minn dawn l-istituzzjonijiet, illum għandu xi wħud minnhom.

Nemmen li r-rwol tal-akkademja huwa li b'xi mod ilaħham il-lingwa, li jirrikonossuha u li 'jberikha' b'mod uffċjali. Bla dubju, akkademja li tipprowa tipproteġi l-lingwa u li ma tħallihiex tiehu t-triq

Illum nafu li ma teżisti l-ebda lingwa pura. [...] Dan jgħodd partikolarment għall-Ingliz, li f'xi mument jew iehor fl-istorja tiegħu xorob minn 600 lingwa. Il-lingwi kollha jinsabu fl-istess ilma.

Bla dubju,
akkademja li
tipprova
tipproteġi l-
lingwa u li ma
tħallihiex tieġu
t-triq tagħha,
jarralha, ma
jirnexxilhiex.

tagħha, jarralha, ma jirnexxilhiex. Biżżejjed wiehed jiftakar f'dak li ppruvaw jagħmlu l-Franċiżi fid-disgħinijiet bil-Loi Toubon.* Xtaqu jillimitaw l-għadd ta' kliem Inġliż li jidhol fil-Franċiż, u x'għara? Fit-taħdit ta' kuljum, il-Franċiżi baqgħu jinqadew bil-kliem missellef mill-Inġliż.

Teżisti lingwa fqira jew lingwa sinjura, jew huma biss tikketti dawn?

Jien nahseb li huma biss tikketti. Nistgħu niddiskutu l-faqar jew ir-rikkezza ta' lingwa meta niġu biex ninqadew biha f'kuntest jew f'iehor. B'rikkezza fl-espressjoni qed infisser li l-lingwa tintuża dejjem aktar f'firxa usa' ta' sitwazzjonijiet. Mod tajjeb biex tara jekk il-Welsh jew il-Malti humiex qed jistagħnew fl-espressjoni jew le huwa billi tara jekk il-ġenerazzjoni zaghżugħa hix tużahom fuq l-Internet, fil-bloggs, fit-tweets, fil-messaggi u fl-iċċettjar. Tajjeb li niftakru li l-futur ta' lingwa żgħira jiddependi għalkollox miż-żgħażaġġ, għax dawn se jkunu l-ġenituri tat-tfal ta' għada. Jekk dawn mhumiex interessati fil-Malti, jew fil-Welsh, mela l-lingwa tintilef fi żmien ġenerazzjoni. Din xi haġa li tista' tigrigi. Mela dak li jagħmel lingwa rikka fl-espressjoni tagħha huwa li din tkun hemm għal kulhadd, u li kulhadd ikun komdu jużaha għax taqdi l-bżonnijiet u l-interessi ta' kulhadd.

* Il-Liġi Toubon hija liġi tal-Gvern Franċiż li tobbliga l-użu tal-lingwa Franċiża fil-pubblikazzjonijiet uffiċjali tal-gvern kollha, fir-rikلامي kollha, fil-postijiet kollha tax-xogħol, fil-kuntratti kummerċjali, f'xi kuntesti ta' komunikazzjoni kummerċjali oħra, fl-iskejjejjel kollha ffinanzjati mill-gvern, u f'xi kuntesti oħrajn.

Tolqot il-kotba, il-films, id-diskorsi pubbliċi, u forum oħra ta' komunikazzjoni, li ma jinvolvux attività kummerċjali. Madankollu, il-liġi tobbliga l-użu tal-Franċiż fil-programmi tax-xandir awdjoviziv kollha.

Ix-xoghlijiet muzikali mxandra huma soġġetti għal kwoti skont liġi oħra relatata, li permezz tagħha persentaġġ minimu tad-diski fuq ir-radju u fuq it-televixin iridu jkunu bil-Franċiż.

Sors: Wikipedia

Min-naħa l-oħra, il-kunċett tal-faqar fl-espressjoni huwa aktar diffiċli titkellem dwaru. Din tal-faqar fil-lingwa ħafna drabi tkun biss mit. Kif ghedna, hemm xi whud li jaħsbu li l-Ingliż qiegħed jiftaqar minħabba xi kliem ġdid jew xi kostruzzjonijiet grammatikali godda li deħlin fil-lingwa. Eżempju ieħor huwa l-Olandiż: ħafna nies jaħsbu li l-Olandiż għad jiftaqar minħabba li f'xi postijiet fl-Olanda, fis-settur tal-edukazzjoni għolja, il-lingwa tal-istruzzjoni m'għadhiex l-Olandiż, imma saret l-Ingliż. F'daqqa waħda l-Olandiż ma baqax jintuża fejn kien ilu stabbilit. U allura hemm min qed jibza' li l-lingwa se tibda tiftaqar.

Madankollu jeżisti kuntest fejn lingwa tassew tista' tiftaqar. Qed ngħid għal lingwa li tkun diġà f'riskju u li maż-żmien in-nies jibdeu jużawha dejjem inqas għax iħossu li m'għadhiex taqdihom biżżejjed. Lingwa b'saħħitha tiflaħ tassimila kliem minn lingwi oħrajn. Imma l-lingwi f'riskju mhux dejjem ikunu jifilhu għalih. Il-periklu jkun wieħed reali jekk tant jibda diehel kliem barrani li l-code-mixing isir rutina, u n-nies jibdeu isibuha bi tqila jikkontrollawh huma u jithaddtu. Teżisti anki l-possibbiltà li lil xi whud il-code-mixing jappellalhom bħala mod ta' taħdit aktar 'sexy'. U huwa proprju dan li qed jiġri f'Malta. F'Wales qed jiġri l-istess.

Il-code-switching u l-code-mixing tqishom ta' periklu għal-lingwa?

Għal-lingwi f'riskju, kapaċi jkunu ta' periklu, iva. Meta tkun bilingwi tista' tgħid għandek żewġ identitajiet. Jekk jien niltaqa' ma' xi hadd ieħor minn Wales, u dan ikun jaf jitkellem kemm bl-Ingliż u kemm bil-Welsh (bħali), aktarx li kemm jien u kemm hu se nispiċċaw inħalltu ż-żewġ lingwi flimkien biex nuru l-orìġini tagħna u anki biex inhossuna aktar viċin xulxin permezz tal-bilingwiżmu u tal-code-mixing tagħna.

Il-periklu jkun
wieħed reali jekk
tant jibda diehel
kliem barrani li
l-code-mixing
isir rutina, u n-
nies jibdeu
isibuha bi tqila
jikkontrollawh
huma u
jithaddtu.

Sakemm il-code-mixing nikkontrollawh, ma nara l-ebda theddida fih. Imma f'kuntest fejn il-kelliema ma jkunux kapaċi jikkomunikaw jekk mhux permezz tal-code-mixing, għandna problema. Meta kelliem lanqas jibqa' jagħraf id-differenza bejn taħdit bil-code-switching u taħdit mingħajru, għandna għalfejn nibdew ninkwetaw.

F'Malta rajna magna tal-biljetti tal-linja li fuqha kien hemm avviz li jgħid “No Good” (nimmaginaw li min kitibha xtaq ifisser “Out of Order”). Xi jgħiegħel persuna tikteb b'lingwa barranija, anki meta ma tkunx profiċjenti fiha?

Kollox idur ma' din il-mistoqsija: dik il-persuna setgħet kitbitu bil-Malti dak l-avviz? Jekk iva, forsi hass li dan kien mod cool kif jikkomunika. Jew forsi mod kif jilhaq l-ikbar numru ta' nies. Ġieli fl-aħbarijiet tisma' b'xi protesti fit-Tajlandja jew fiċ-Ċina u tara xi sinjali li ma jkunux bit-Tajlandiż jew biċ-Ċiniż. Ikunu bl-Ingliż. Għalfejn? Għax jafu li

jkun hemm il-kameras tat-televisin jiġbdu, u li jekk ikun hemm sinjal bl-Ingliż, il-messaġġ se jasal għand aktar nies.

Wiehed irid jara jekk din il-persuna li kitbet “No Good” kellhiex f’moħħha li tilhaq lil kulhadd u mhux lill-Maltin biss, jew jekk forsi kellhiex diffikultà tikteb in-nota bil-Malti.

Jista’ jkun li xi Maltin, minkejja li m’għandhom l-ebda diffikultà jtkellmu bejniethom bil-Malti, isibuha bi tqila meta jiġu biex jiktub.

Hekk hu. F’komunità ta’ kelliema kapaċi ssib kemm waħda u kemm l-oħra. F’Wales għandna l-istess haġa. Jien u l-mara nagħtu sehemna fit-tmexxija ta’ centru tal-arti f’Wales. Huwa centru bilingwi u n-nies tal-amministrazzjoni jtkellmu kemm bl-Ingliż u kemm bil-Welsh. Nippubblikaw ukoll fuljett dwar l-attivitajiet, u minhabba li l-Welsh huwa lingwa ufficjali, dan noħorguh bilingwi. Allura jkollna bżonn nittraduċuh. Normalment nippruvaw ninqadew b’xi hadd li jahdem hemm, li naturalment ikun jitellem tajjeb hafna bil-Welsh, u ngħidulu “Tagħmlilna pjaċir u tittraduċihulna dan?”. Hafna drabi dak li jkun ma

[...] jeżistu erba' kategoriji ta' profiċjenza fil-lingwa: kemm jien tajjeb biex nifhem x'inti tgħid, kemm jien tajjeb biex nitkellem, kemm jien tajjeb meta naqra, kemm jien tajjeb meta nikteb. Il-livell jaf ivarja minn xejn sa 100%.

jaċċettax. Meta nistaqsu għaliex, dejjem jgħidulna li ma jafux jiktbu bil-Welsh. Jiġifieri għandek sitwazzjoni fejn in-nies jibzġhu jiktbu b'lingwa purament għax m'għadhomx jafu l-lingwa bl-istess mod kif tgħallmuha l-iskola. Fil-każ tal-Welsh, il-Welsh 'tajjeb' huwa l-Welsh klassiku tal-Bibbja, li fis-sekli 16 u 17 kien l-uniku Welsh li wieħed seta' juża. Jiġifieri matul is-snin, bqajna nikbru b'din l-idea ta' x'inhu l-Welsh 'tajjeb' jew 'ħażin'.

F'Wales teżisti wkoll id-distinzjoni bejn id-djalett tat-Tramuntana ta' Wales u dak tan-Nofsinhar ta' Wales. Jekk persuna mit-Tramuntana ta' Wales kellha tikteb avviz għal Wales kollu u tiktbu bid-djalett tagħha, in-nies tan-Nofsinhar jgħidu "Dan mhux Welsh tajjeb!" Il-lingwi minoritarji kollha għandhom din il-problema, uħud aktar minn oħrajn. Jiddependi mid-daqs tal-pajjiż.

Fejn jidhol il-bilingwiżmu, qed ninnutaw paralleliżmu bejn Wales u Malta. Il-Malti huwa lingwa ħajja, u mhix f'riskju. Il-parti l-kbira ta' dak li ngħidu, ngħiduh bil-Malti. Jekk niehdu l-każ tal-avviż tal-magna tal-biljetti, wieħed jinduna li min kiteb l-avviż, mill-mod kif kitbu, żgur m'għandux problema bl-idjoma Maltija, imma l-gharfien tiegħu tal-Ingliš huwa limitat. Jiġifieri jidher li għandu nuqqas ta' kunfidenza meta jiġi biex jikteb bil-Malti (minkejja li għandu ħakma idjomatika tajba), imma r-reġistru tiegħu tal-Ingliš mhux b'saħħtu. F'dan il-kontest, kif taħseb li l-bilingwiżmu għandu jiġi istitwit f'pajjiż bilingwi?

Hawnhekk ma nistgħux ma nitkellmex dwar il-limitazzjonijiet. Huwa punt importanti ferm. Fil-verità jeżistu erba' kategoriji ta' profiċjenza fil-lingwa: kemm jien tajjeb biex *nifhem x'inti tgħid*, kemm jien tajjeb biex *nitkellem*, kemm jien tajjeb meta *naqra* u kemm jien tajjeb meta *nikteb*. Il-livell jaf ivarja minn xejn sa 100%. Tista' tkun

proficjenti 80% f'kategorija minnhom, u fl-oħrajn tkun 60% jew inqas.

Jien nemmen bis-shih li fil-pajjiżi kollha s-sistema edukattiva hemm bżonn taġti prijorità lit-trawwim parallel tad-dimensjonijiet tal-komunikazzjoni, jiġifieri tal-erbġha li huma. F'xi pajjiżi dan assolutament ma jiġrix. Jekk niehdu ċ-Cina u l-Ġappun, pereżempju, tradizzjonalment ma jiffukawx fuq it-taħdit u s-smiġh, imma fuq il-kitba u l-qari. Minhabba f'hekk issib hafna Ġappunizi u Ċinizi li jkunu tajbin hafna biex jifhmuh l-Ingliż, u li saħansitra jikkontribwixxu artikli bih, imma meta jkellmuk ma tifhimhomx. U jekk tkellimhom tghaġġel ma jifhmukx lanqas għax ma tharrġux f'dan is-sens.

F'lingwa, il-bilingwiżmu għandu jkun ibbilanċjat.

F'lingwa, il-bilingwiżmu għandu jkun ibbilanċjat.

Li tkun kelliem
nattiv ma jfissirx
li trid tkun
proficjenti f'kull
aspett ta' dik il-
lingwa li jezisti.
Kieku kien
hekk, ftit se
jkollok kelliema
nattivi.

Hawn terga' tidhol il-politika tal-lingwa. Id-deċiżjonijiet għandhom jiġu minn fuq, u din hi haġa li tinvolvi l-awtoritajiet tal-edukazzjoni. Biex wiehed jaasal għal deċiżjoni, ikun aħjar jekk ikun imdawwar b'tim ta' lingwisti mharrġa biex janalizzaw dan il-fenomeni. Minn hemm, imbagħad, titfassal politika tal-lingwa.

Xi ftit jew wisq inti konxju tar-realtà lingwistika f'Malta. Taqbel li l-Maltin jistgħu jqisu lilhom infushom kelliema nattivi tal-Ingliż?

Hemm żewġ modi kif tkun taf. L-ewwel wiehed jinvolvi harsa lejn ir-realtà ta' Malta: jekk inti kelliem nattiv, x'aktarx li l-erba' kategoriji ta' proficjenza lingwistika tiegħek se jkunu għoljin – dik xi haġa li wiehed jiddeterminaha faċilment bl-ghodod li jezistu digà.

L-iehor jinvolvi aktar il-kwistjoni tal-identità. Irridu nzommu f'moħħna li l-lingwi li tkun espost għalihom f'ambjent bilingwi jew multilingwi, mhux bilfors se tużahom kollha f'kull sitwazzjoni. Mhux kulma tghid b'lingwa waħda bilfors se tghidu wkoll bil-lingwa l-oħra. Jekk pereżempju ninsab xi mkien l-Afrika, jaf ninqeda b'lingwa d-dar, b'lingwa oħra jien u nixtri, b'oħra l-knisja u b'oħra l-iskola. Fil-hanut mhux se nuża l-lingwa li s-soltu nuża l-knisja. Ghaliex? Ghax ma jkollix bżonn nagħmel hekk. Minn lingwa inti titgħallem biss kemm għandek bżonn. Fil-hanut, waqt li qed tixtri, inti kelliem nattiv tal-lingwa li qed tinqeda biha. Imma jekk dik il-lingwa tipprova tużaha fil-knisja, se jkollok titgħallem aspett iehor tagħha, daqslikieku kienet lingwa barranija.

Li tkun kelliem nattiv ma jfissirx li trid tkun proficjenti f'kull aspett ta' dik il-lingwa li jezisti. Kieku kien hekk, ftit se jkollok kelliema nattivi. Pereżempju jien żgur m'iniex proficjenti fl-Ingliż legali. U l-proficjenza tiegħi fejn jidhol l-Ingliż tal-

kontabilità hija fqira immens. Anki fejn tidhol il-letteratura: kulhadd jista' jikteb poezija? Kulhadd jista' jikteb rumanz jew reċta? Meta tiehu l-firxa shiħa li tista' tkopri lingwa tintebah li inti, fil-verità, profiċjenti biss f'parti żgħira minnha, u dik il-parti tista' tikkwantifikaha. Fl-Ingliż hemm 'il fuq minn miljun kelma. Kemm naf minnhom? Fil-każ tiegħi naf madwar 100,000. Jiġifieri hemm 900,000 kelma li ma nafx. Kemm nista' ngħid li nafu l-Ingliż?

Il-Malti jtkellmuh 400,000 ruh (fuq gżira żgħira) u jrid ikampa mal-Ingliż, lingwa globali. Huwa inevitabli li l-Malti, illum aktar minn qatt qabel, jissellef hafna vokabularju mill-Ingliż. Teżisti reżistenza kbira għall-kliem missellef mill-Ingliż, primarjament minhabba li l-biċċa l-kbira tagħna l-Ingliż nafuh u ahna wisq konxji minn fejn qed nissellfu. Tahseb li dan il-kliem missellef ifaqqarha jew jarrikkiha l-lingwa?

Ma jfaqqarhiex, żgur li le. Imma jaffettwa l-karattru tal-lingwa, u din hija xi haġa tajba.

Madankollu jidher li fuq il-gżira tagħkom jeżistu tliet sitwazzjonijiet lingwistiċi, xenarju li nahseb li huwa simili hafna għal dak ta' Wales. Hemmhekk jeżisti l-Welsh “pur”, li ssibu fil-Bibbja u li tużah f'kuntesti formali; imbagħad hemm l-Ingliż “pur”, li juzawh l-aktar iż-żgħażaġh u l-pop singers li jhobbu jtkellmu bl-Ingliż (meta jkantaw juzaw l-Ingliż għax jaħsbu li hija l-aktar haġa “cool” fid-dinja). Imbagħad, maqbuda fin-nofs issib lil dawk jitgerfxu quddiem dawn iż-żewġ lingwi u ma jistgħux isibu tarf kif ilaqqgħuhom flimkien.

Jien tal-fehma li fl-iskejjel iż-żgħażaġh irridu nrawmuhom bl-idea li t-tliet kuntesti huma naturali u inevitabli, u jehtieg intellgħuhom kapaċi jkempaw fit-tlieta li huma. Jiġifieri ż-żgħażaġh

[Il-kliem missellef, lil-lingwa] ma jfaqqarhiex. Imma jaffettwa l-karattru tal-lingwa, u din hija xi haġa tajba.

Uħud minna ma jirrealizzawx li fl-isforz tagħhom biex jiproteġu l-lingwa jkunu qegħdin biss jgħarrquha.

għandhom jitilghu jirrispettaw it-tradizzjonijiet ta' dawk li jirkellmu Malti (relattivament) "pur". Min-naħa l-oħra l-kelliema u l-kittieba li jixtiequ jżommu l-Malti kemm jista' jkun "pur" għandhom jirrispettaw lill-grupp l-iehor. Jekk le, il-Malti abbli jibda t-triq tan-niżla. Hija sitwazzjoni iebesha hafna għax sfortunatament min ikun imdahħal fiż-żmien għandu ħabta jkun pedantiku, aggressiv, u protettiv wisq. Uħud minna ma jirrealizzawx li fl-isforz tagħhom biex jiproteġu l-lingwa jkunu qegħdin biss jgħarrquha.

F'intervista darba għedt li inti tikkunsidra t-tagħlim, it-traduzzjoni u l-interpretar bħala whud mill-aktar xogħlijiet diffiċli. Għaliex tahseb hekk?

Il-lingwa hija l-aktar forma kumplessa ta' mgħiba umana li wiehed jista' jimmaġina. Xejn ma joqrob lejha. Aħseb naqra fuq dak li qed tisma' minghandi bħalissa bl-Ingliż. Għandna kumbinazzjoni ta' 44 vokali u konsonanti differenti, imqiegħda f'kumbinazzjonijiet ta' bejn 200 u 300 tip ta' sillaba. U ma' dan kollu trid iżżid l-intonazzjoni, il-melodija, it-ton tal-vuċi, ir-ritmu, u dawk il-karatteristiċi kollha marbuta mal-lingwa. Dawn il-karatteristiċi jkomplu jibnu lill-kliem, u minn dak il-kliem nibnu s-sentenzi, u dan jista' jsir b'elf mod. Dawn is-sentenzi, kliem u ħsejjes nistghu niktbuhom ukoll. Allura tidhol id-dimensjoni tal-ortografija, tal-puntegġjatura, tal-kapitalizzazzjoni, eċċ.

Dan kollu jsir fl-istess waqt li jien qed niddeċiedi għandix inkellmek b'mod formali jew le; jekk għandix nuża ċertu kliem f'ċertu kuntest. Nista' nuża kliem baxx mieghek jew le? U min jaf kemm-il deċiżjoni stilistika oħra qed niehu.

L-ebda forma oħra ta' mġiba umana ma tersaq viċin dan il-livell ta' kumplessità. U intom tridu titraduċu u tinterpretaw dan kollu? X'hemm aktar diffiċli minn hekk? Huwa dan li jwassalni biex insostni li l-gvernijiet imisshom tal-anqas iżidu l-paga tal-interpreti, tat-tradutturi u tal-ġhalliema tal-lingwa b'erba' darbiet.

